

Vleermuizen

Vleermuizen zijn insecteneters. Een vleermuisvriendelijke tuin is dus een insectenvriendelijke tuin, waar naast vleermuizen nog veel andere soorten van profiteren.

Tips:

- Kies gevarieerde beplanting die insecten aantrekt
- Plant bomen en struiken als rustplaats voor vleermuizen en schuilplaats voor insecten
- Zorg voor een waterpartij, voor insecten en als drinkplaats voor vleermuizen
- Maak een composthoop, takkenwal of houtstapel
- Maai grasvelden gefaseerd
- Gebruik geen insecticiden of pesticiden
- Beperk verlichting
- Zorg voor verblijfplaats van vleermuizen in boomholtes, zolders, betimmeringen, spouwmuren en dakpannen
- Plaats een vleermuiskast
- Hou katten vanaf een uur voor zonsondergang binnen, met name tussen half mei en eind augustus

Er zijn meerdere soorten vleermuiskasten te koop, maar je kunt ze ook zelf maken. Er zijn bouwtekeningen beschikbaar. Deze zijn te vinden in de brochure 'Vleermuizen, ook in uw tuin'. De brochure is te downloaden vanaf www.zoogdiervanhetjaar.nl (kijken bij Jaar van de Vleermuizen, Tuinen).

Zoogdiervereniging, Groei en Bloei, Wilde Weelde, Stichting Oase en binnenkort ook de KNNV. Deze partners brengen informatie en deskundigen uit hun netwerk in, adviseren en zorgen natuurlijk ook voor een breed draagvlak.

Deelnemers op hun beurt kunnen in de toekomst steeds meer waarnemingen doorgeven, experimenteren en ervaringen uitwisselen. Op de website staat een groot aantal tips. Ook zijn er plannen om komend jaar regelmatig 'Open Tuinen' te houden. Tuinreservaten is inmiddels zichtbaar op de Floriade met een wandelroute die de 'natuurtuinen' met elkaar verbindt. Ook is er een co-project met Groei en Bloei en Wilde Weelde in de Tuinen van Appeltoren waar een prachttuin wordt ontworpen, het boek *Gardening for Wildlife* is vertaald en verschijnt als coproductie tussen Vroege Vogels Tuinreservaten en Tirion Natuur, er zijn folders beschikbaar en begin volgend jaar start er samen met het IVN de cursus Tuinreservaten.

Kortom, er is een beweging op gang gekomen die volop mogelijkheden biedt om natuurlijk tuinieren te verankeren in tuinen en hoofden!

Meld je aan bij www.tuinreservaten.nl

Carla van Lingen.
Machteld Klees

Een tuin die uitnodigend is voor allerlei dieren. Foto Carla van Lingen.

In Bocholt gespotte otter. Het beeld is van een geplaatste cameraval. Foto Kristijn Swinnen

Vragen rond herkomst en toekomst

De otter is weer terug in Vlaanderen

Recent werden enkele harde bewijzen geleverd voor aanwezigheid van otters in Vlaanderen. Dat doet echter vragen rijzen naar hun aantallen, herkomst en toekomst in Vlaanderen.

Kristijn Swinnen, Diemer Vercayie en Koen Van Den Berge

Kristijn Swinnen, verbonden aan de Universiteit Antwerpen, deed dit voorjaar in het kader van zijn onderzoek naar bevers in Vlaanderen een opzienbarende ontdekking. Om onder meer na te gaan hoeveel bevers er in de verschillende territoria voorkomen werden er twaalf cameravallen ingezet. Naast bevers en heel wat andere diersoorten werden er verrassend genoeg

ook otters gefilmd. Verrassend, want sinds de jaren tachtig was er geen enkel 'hard bewijs' meer voor aanwezigheid van otters in Vlaanderen.

Recente waarnemingen De eerste otterregistratie werd vastgelegd in het Provinciaal Groendomein Broek de Naeyer in Willebroek. Kort daarna werd er drie

keer een otter gefilmd in een reservaatgebied van Natuurpunt net op de Belgisch-Nederlandse grens, namelijk het Smeethof in Bocholt. Dat het hier niet gaat om de Aziatische dwergotter valt af te leiden uit de grootte van het dier en het profiel van de kop. Door de grote afstand tussen de twee locaties en op basis van de beoordeling van de beelden gaat het zo

goed als zeker over een ander individu in Willebroek dan in Bocholt. De otter in Bocholt schijnt ons wat rank en slank te zijn, en is vermoedelijk in zijn tweede levensjaar, wat ook de overtuiging is van otterkenner Vadim Sidorovich. In Willebroek gaat het wellicht om een volwassen individu.

De ‘camera-inspanning’ om dieren waar te nemen in Broek De Naeyer en het Smeetshof is vergelijkbaar (respectievelijk 5976 en 5280 uren actief). Desondanks werd in Broek De Naeyer slechts een keer een otter waargenomen. Momenteel durven we dan ook nog geen uitspraak doen of het dier in Broek de Naeyer slechts een doortrekker betrof dan wel gevestigd is. Van otters is immers bekend dat zij gedurende langere tijd (meerdere weken) afwezig kunnen blijven uit een deel van hun territorium. Als we ervan uitgaan dat de drie waarnemingen in Bocholt van één dier zijn, kan wel reeds aangenomen worden dat het om een gevestigd dier gaat, aangezien de waarnemingen mooi gespreid zijn over 41 dagen.

Herkomst Waar deze otters vandaan komen moet nog onderzocht worden. Er kunnen meerdere hypothesen naar voren geschoven worden. Zo is het niet geheel uit te sluiten dat de otters altijd in kleine aantallen (zwervend en/of vaste vestigingen) aanwezig zijn gebleven in Vlaanderen. In dat geval zou verwacht kunnen worden dat er de voorbije jaren wel eens een ver-

keersslachtoffer gevonden had moeten zijn. Het kan echter dat dit door de bijzonder lage dichtheden toch niet gebeurd is, of dat een zeldzaam verkeersslachtoffer bij ons nooit bekend geworden is. Een tweede mogelijkheid is dat de otters door spontane verplaatsing op beide locaties zijn gekomen. In Nederland is er een groeiende populatie otters aanwezig door herintroductie in 2002 in de Wieden, Weerribben en Rottige Meente. Vanuit deze uitzetlocaties verspreidden de otters zich en ondertussen hebben er zich ook dichterbij de Belgische grens gevestigd (en voortgeplant) in Doesburg. Dit is echter in vogelvlucht nog steeds 100 km van de meest noordelijke locatie nl. Bocholt. De waarneming in Willebroek is nog geïsoleerder en moeilijker te linken aan natuurlijke verspreiding van de uitgezette dieren in Nederland. Het is weliswaar bekend dat otters grote afstanden kunnen afleggen, maar er zijn onderweg ook grote gevaren (zie verder). Het is ook mogelijk dat er in Nederland een aantal onbekende ottervestigingen dichterbij de Belgische grens zijn. Opmerkelijk in dit verband is dat in 2006 een verkeersslachtoffer werd gevonden nabij Breda, op nauwelijks 25 km van de Belgische grens. Via genetisch onderzoek bleek dit dier niet afkomstig te zijn van de uitgezette otters of hun nakomelingen en evenmin een transponder (chip) te dragen zoals van ontsnapte dierentuindieren kan verwacht worden. Daarnaast is het ook mogelijk dat de otter die in Bocholt gefilmd werd vanuit Wallonië afkomstig is –

al zijn er ook hier geen duidelijke gegevens over vestigingen en voortplanting. Ten slotte kunnen we niet uitsluiten dat er (illegaal) otters uitgezet werden of dat er ergens dieren ontsnapt zijn. Voor beide hypothesen zijn er echter geen aanwijzingen. Om meer duidelijkheid te krijgen zal er verder gezocht worden naar otteruitwerpselen (spraints). In deze uitwerpselen is DNA aanwezig en op basis hiervan kan onderzocht worden waar deze otters vandaan komen en of de otters uit Willebroek en Bocholt verwant zijn.

Toekomst in Vlaanderen? De recente waarnemingen zijn goed nieuws, maar vestigen ook opnieuw de aandacht op de mogelijke gevaren voor de otter en punten die aangepakt moeten worden om de otter een toekomst te kunnen bieden in Vlaanderen. Het verkeer is doodsoorzaak nummer 1 bij otters. De otter verplaatst zich hoofdzakelijk al lopend langs de oevers van waterlopen. Wanneer deze waterloop dan een weg kruist en er geen oever beschikbaar is onder de weg, dan zal de otter de weg oversteken. Hoe gevaarlijk dit werkelijk is, duidt Nederlands en Duits onderzoek aan. In Duitsland is 75% van de ottersterfte een gevolg van aanrijdingen en in de Weerribben-Wieden in Nederland is dat niet minder dan 80%! Momenteel zijn er in Vlaanderen nog geen verkeersslachtoffers gemeld. Hoewel het onmogelijk is om deze ongelukken te vermijden kan de kans wel verminderd wor-

De otter passeert de cameraval. Eerst de kop, dan het lichaam en de laatste opname toont alleen de staart.

den. Een inventarisatie van de huidige knelpunten en het ottervriendelijk maken ervan is essentieel. Dit kan bijvoorbeeld eenvoudig door het aanleggen van loopriechels onder de brug en door wildrasters langs de weg aan te brengen. In Nederland werden dit soort knelpunten al aangepakt in potentiële leefgebieden, zoals het IJsseldal (Arnhem-Kampen), de Gelderse Poort (Nijmegen) en Midden-Limburg (Weert-Roermond). Ook een veilige verbinding met potentiële leefgebieden in de Ardennen en de Eifel is gewenst. In de nabije toekomst zullen er in ‘otterveilig’ Midden-Limburg (Nederland) ook otters uitgezet worden. Daardoor zullen er zich ook otters dichtbij de Belgisch-Nederlandse grens vestigen en mogelijk ook in België. De maatregelen die getroffen worden in Vlaanderen zullen dus ook deze ‘toekomstige’ otters ten goede komen.

Bijvangst Otters kunnen ook (onbedoeld) in vangtuigen voor andere diersoorten terecht komen en hierdoor gewond raken of sterven. Vroeger verdronken otters regelmatig in visuiken. Momenteel mogen deze fuiken niet meer gebruikt worden in openbare wateren in Vlaanderen (maar dus wel nog in private wateren) en ook in Nederland mag dit sinds 1 april 2011 niet meer op binnenwateren. Een beperkte technische aanpassing aan de fuiken kan hier het risico heel sterk verminderen. Een ander gevaar schuilt in het gebruik van wildklemmen – die als jachttuig gelukkig niet meer toegestaan zijn – maar wel nog steeds gebruikt worden in het kader van de rattenbestrijding. Otters werken soms een hol van een konijn of beverrat verder uit om het als rustplaats of nestplaats te gebruiken, terwijl precies voor of in deze holen klemmen geplaatst worden om muskusratten en beverratten

te bestrijden. Deze klemmen werken helaas niet enkel voor de bedoelde soorten en kunnen ook otters verwonden of doden. In Vlaanderen worden ze vooral ingezet aan de grens met Nederland om inkomende muskusratten en beverratten weg te vangen. Dit is echter net de zone waar het bovengenoemd permanent otterterritorium zich bevindt. Bovendien valt ook te verwachten dat uitzwermende otters vanuit Nederlandse projecten hier het eerst zullen passeren.

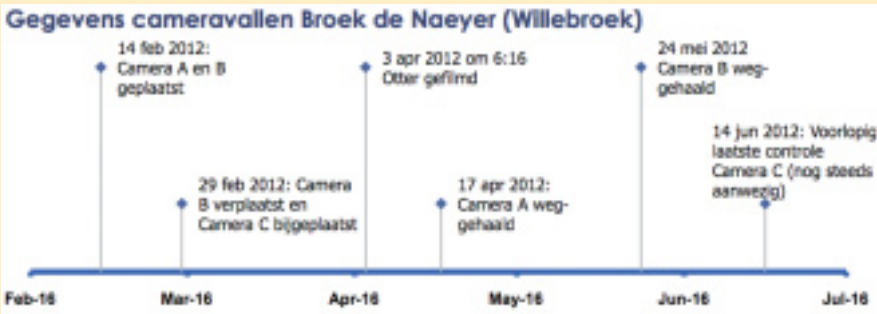
Waterkwaliteit en dagrust Naast verkeer en bijvangst die een onmiddellijk negatief effect hebben op otterpopulaties zijn er nog twee andere belangrijke voorwaarden die vervuld moeten zijn om otters in Vlaanderen een kans te bieden. De watervervuiling die mede de genadeslag gaf voor de otters in Vlaanderen in de 20e eeuw (zie volgend nummer van Zoogdier), is gelukkig al aangepakt. Vis vormt het hoofdvoedsel van otters, en hoe gezond deze vis is hangt af van de waterkwaliteit. Deze waterkwaliteit verbetert langzaam maar zeker, maar toch laat deze op bepaalde vlakken nog te wensen over. Zo wordt paling graag en veel gegeten door otters, maar paling stapelt gifstoffen zoals PCB's op in zijn vetreserves. Wanneer deze dan in grote hoeveelheden opgenomen worden door de otters kunnen deze resultaten in een verminderde vruchtbaarheid. Een verbetering van de zuivering en het gebruik van gescheiden rioleringen zijn maatregelen die niet alleen de otter, maar het volledige riviersysteem ten goede zullen komen.

Otters hebben net zoals alle roofdieren een groot leefgebied. Hierdoor kunnen ze niet altijd naar dezelfde locatie terugkeren om te rusten. Verspreid over hun territorium zijn er een aantal rustige locaties

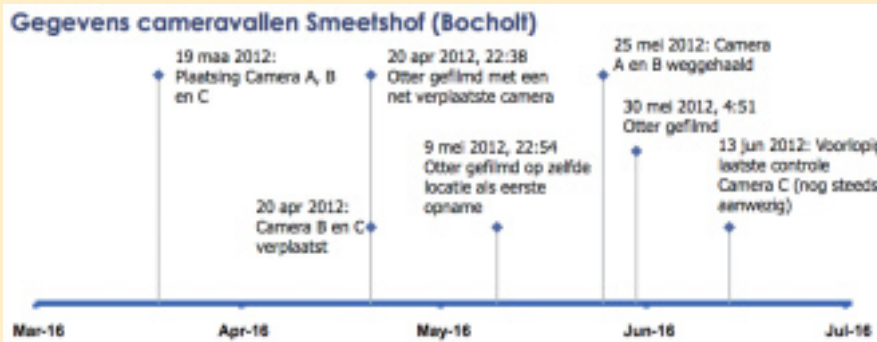
nodig waar ze zich overdag kunnen verschuilen. Denk maar aan holtes in wortelstelsels, maar ook dichte oevervegetatie zoals rietkragen, zeggeruigtes, braamstruwelen en moerasbossen. Deze moeten groot en ruig genoeg zijn om ook in de winter, wanneer de vegetatie grotendeels verdwenen is, voldoende dekking te bieden. Het ontbreken van deze dagrustplaatsen kan mee het toenemen van het aantal otters in Vlaanderen afremmen. Langs Vlaamse waterlopen zijn er een aantal restgronden die deze functie kunnen uitvoeren. Als deze zouden ingericht worden tot ‘microreservaten’, zouden ze niet alleen een rustplaats voor otters bieden, maar ook als stapstenen tussen grotere natuurgebieden kunnen dienen voor andere fauna en flora.

Verder lezen?

- Beekers, B., J. Bekhuis & D. Lammertsma. 2012. Otters terug in rivierenland. Zoogdier 23 (2): 17-19.
- Kurstjens, G., B. Beekers; H. Jansman & J. Bekhuis. 2009. Terugkeer van de otter in het rivierengebied, 1-62. <http://www.ark.eu/ark/werk-in-uitvoering/missing-lynx/soorten/otters>
- Lammertsma, D.R., A.T. Kuiters, F.J.J. Nieuwold, H.A.H. Jansman, H.P. Koelewijn, M.I. Perez-Haro, M.C. Boerwinkel & J. Bovenschen. 2008. Het gaat goed met de otter. Zoogdier 19 (2): 3-5.
- Van Den Berge, K. en W. De Pauw. 2003. Otter, 349-356. In: Verkem, S., J. De Maesseneer, B. Vandendriessche, G. Verbeylen en S. Yskout. 2003. Zoogdieren in Vlaanderen. Ecologie en verspreiding van 1987 tot 2002. Natuurpunt Studie en JNM-Zoogdieren werkgroep, Mechelen en Gent, België.

Figuur 1 Weergave van de camera inspanning en otter waarneming in Broek de Naeyer. De x-as start op 1 februari en stopt op 1 juli 2012.

Figuur 2 Weergave van de camera inspanning en de otter waarnemingen in het Smeetshof. De x-as start op 1 maart en stopt op 1 juli 2012.